

EN NYTTIG UTMANING

DEN SPRÅKLIGA MÅNGFALDEN KAN FÖRENA EU

Förslag från expertgruppen för
interkulturell dialog,
inrättad på initiativ av Europeiska kommissionen

Bryssel 2008

Europeiska kommissionens ordförande, José Manuel Durão Barroso, och kommissionären med ansvar för flerspråkighet, Leonard Orban, ville skapa en grupp med personer som är aktiva inom kulturområdet och ge dem i uppgift att fungera som rådgivare om flerspråkighetens bidrag till den interkulturella dialogen och ömsesidiga förståelsen mellan EU:s medborgare.

*Ordförande var Amin Maalouf, skriftställare, och i gruppen deltog:
Jutta Limbach, ordförande för Goetheinstitutet,
Sandra Pralong, kommunikationsexpert,
Simonetta Agnello Hornby, skriftställare,
David Green, ordförande i EUNIC (European Network of National Cultural Institutes), tidigare generaldirektör i British Council,
Eduardo Lourenço, filosof,
Jacques de Decker, skriftställare, ständigt sekreterare i Belgiens kungliga akademi för franska språket och litteraturen,
Jan Sokol, filosof, tidigare utbildningsminister i Tjeckien,
Jens Christian Grøndahl, skriftställare,
Tahar Ben Jelloun, skriftställare.*

Tre möten hölls i Bryssel under juni, oktober och december 2007. Följande rapport är sammanställd av Amin Maalouf och bygger på idéer och synpunkter från samtliga medlemmar i gruppen samtidigt som den speglar överläggningarnas innehåll.

Den språkliga mångfalden är en utmaning för EU. Men vi anser att det rör sig om en välgörande utmaning.

För att kunna hantera denna mångfald effektivt måste EU ta upp frågor som har blivit mycket aktuella och som måste diskuteras om vi inte ska äventyra vår framtid: Hur kan vi få så många olika befolkningsgrupper att leva harmoniskt tillsammans? Hur ska vi ge alla en känsla av att vi har ett gemensamt öde, en gemensam tillhörighet? Ska vi sträva efter att formulera en europeisk identitet? Kommer den i så fall att ge plats för alla våra olikheter? Skulle den ge utrymme för de människor i EU som har sitt ursprung någon annanstans? Är respekten för kulturella skillnader förenlig med respekten för våra grundläggande värderingar?

Vi vill närma oss de här ytterst känsliga frågorna lugnt och uppriktigt. Vi har uppmanats att begrunda flerspråkigheten och hur den kan påverka integrationen i EU och dialogen mellan kulturerna. Vi har valt att bortse från våra mest optimistiska och mest pessimistiska föreställningar för att nå fram till det mest neutrala konstaterandet: för alla samhällen innebär en språklig, kulturell, etnisk eller religiös mångfald på en gång fördelar och olägenheter. Den är en rikedom, men också en källa till spänningar. Det viktiga är att man erkänner att den är ett komplicerat fenomen, och anstränger sig för att

förstärka de positiva effekterna och minimera de negativa. Det var i den andan vi bedrev vårt arbete mellan juni och december 2007.

Även om vi vet att de här frågorna kommer att diskuteras i många generationer framåt ville vi lämna några svar och föreslå de europeiska ledarna och EU-medborgarna en möjlig inriktning. Under alla våra möten och samtal drevs vi av den bestämda övertygelsen att det som EU har företagit sig under tiden efter andra världskriget är något av det mest lovande världen någonsin har sett. I synnerhet är vi övertygade om att en effektiv förvaltning av vår språkliga, kulturella och religiösa mångfald kan utgöra en nödvändig förebild på en planet som drabbas hårt av problem som uppstår just på grund av en kaotisk hantering av mångfalden.

Principerna

Det säger sig självt att den språkliga mångfalden innebär begränsningar, att den tynger arbetet vid EU:s institutioner och att den kostar både tid och pengar. Priset skulle till och med bli alltför högt om man skulle ge tjugotals språk den ställning som deras förespråkare med rätta kunde önska.

Inför en sådan mängd olika språk är det frestande att nöja sig med en situation där ett enda språk, engelskan, får en mycket framträdande plats i EU-institutionerna arbete, där två eller tre andra

språk lyckas bevara en alltmer försvagad position under en tid, samtidigt som den stora majoriteten av våra språk får en symbolisk betydelse och nästan aldrig används i gemensamma möten.

En sådan utveckling ter sig inte önskvärd. Den skulle skada EU:s ekonomiska och strategiska intressen – och även medborgarnas, oavsett vilket modersmål de har. Den skulle också strida mot själva grundtanken i EU-projektet, och det på mer än ett sätt.

I – Respekten för vår språkliga mångfald är inte bara ett sätt att erkänna en kulturell verklighet som formats av historien. Den är själva grunden för det europeiska projektet så som det växte fram ur ruinerna av de konflikter som präglade 1800-talet och första hälften av 1900-talet.

De flesta av Europas nationer har skapats på grundval av sina nationella språk, men EU kan bara byggas med den språkliga mångfalden som grund. Vi anser att detta är mycket hoppningivande. Om en känsla av tillhörighet och gemenskap grundar sig på språklig och kulturell mångfald fungerar den som ett kraftigt motgift mot den fanatism som ofta blir följden av yttringar av grupptillhörighet, både historiskt och i våra dagar.

EU är ett uttryck för viljan hos befolkningen i de olika länderna – de har frivilligt valt att ansluta sig – och EU varken kan eller ska eftersträva att tona ner deras mångfald. Tvärtom är det unionens historiska uppgift att bevara, harmonisera, lugna och utvidga denna mångfald, och vi tror att den kan göra det.

Vi tror till och med att den kan ge hela mänskligheten en förebild för en grupptillhörighet grundad på mångfald.

II – EU strävar efter att hitta sin identitet och finna ett innehåll i medborgarskapet i EU utan att utesluta någon eller äventyra sin öppenhet. Vi tror att det är med utgångspunkt i en väl genomtänkt arbetsmodell för unionens språkliga mångfald som det går att närma sig denna känsliga fråga så konstruktivt, lugnt och förnuftigt som möjligt.

Europas identitet är inget oskrivet blad, men inte heller huggen i sten. Den är en text som håller på att skrivas just nu. Vi har ett gemensamt konstnärligt, intellektuellt, materiellt och moraliskt kulturarv som är enastående rikt och inte har många motsvarigheter i mänsklighetens historia. Det arvet har skapats av otaliga generationer och det förtjänar att bevaras, erkännas och delas. Alla européer, var de än bor och varifrån de än kommer, bör få tillgång till det arvet och rätt att göra det till sitt – utan arrogans, men med rättmätig stolthet.

Men vårt arv är inte en sluten låda. Varje generation är skyldig att berika det, inom alla områden, var och en på sitt sätt och beroende på de olika inflytanden som vi numera får från hela världen.

De som kommer till EU – och då menar vi så skilda grupper som invandrare, invånare från de nya medlemsländerna och ungdomar från hela Europa som börjar upptäcka livet – bör alltid uppmuntras på denna dubbla väg, nämligen längtan att lära känna det gemensamma arvet och längtan att bidra till det.

III – EU måste uppmuntra mångfald i de kulturella uttrycken – men det är lika viktigt att man bekräftar de grundläggande värderingarnas betydelse. Det rör sig om två sidor av samma sak. Utan dem förlorar den europeiska tanken sin mening.

Själva grunden för det europeiska projektet så som det inleddes efter andra världskriget var just att man anslöt sig till vissa värderingar. De har ofta formulerats av europeiska tänkare, men de utvecklades också i hög grad som en sund reaktion på blodiga och skamliga episoder i den europeiska historien.

EU skapades som en motvikt mot förödande krig, mot diktatur, mot rasism och antisemitism. EU:s första steg sammanföll också med slutet på kolonialtiden och är ett uttryck för en förändring i Europas förhållande till resten av världen.

Det är aldrig enkelt att exakt eller uttömmande formulera de värderingar alla människor bör ha för att fylla sin plats i EU. Men denna bristande exakthet är följden av en försiktighet som på intet vis innebär att man ska låta sig nöja med relativism när det gäller de grundläggande värderingarna. Vi ska värna om allas mänskliga värdighet, både kvinnor, män och barn, skydda individens fysiska och mentala integritet, förhindra miljöförstöring, förbjuda alla förödmjukelser och all diskriminering på grund av hudfärg, religion, språk, etniskt ursprung, ålder, funktionshinder etc. Det är värderingar som man inte kan ändra på med hänvisning till kulturella särarter eller avvikelser.

Kort sagt tycks den europeiska idén grunda sig på två oskiljaktiga förutsättningar : de gemensamma moraliska värderingarnas allmängiltighet och de kulturella uttryckens mångfald. Av historiska skäl är den språkliga mångfalden en viktig beståndsdel i den ekvationen. Vi ska försöka visa att den också är ett magnifikt verktyg för att skapa integration och harmonisering.

Förslaget

Mot bakgrund av de här principerna har vi eftersträvat en lösning som är både ambitiös och realistisk.

Den är ambitiös därför att målet inte är att ”skjuta upp det oundvikliga”, utan tvärtom att införa den språkliga mångfalden i européerna vardagsliv – bland medborgare och institutioner. Och ambitiös också därför att det inte bara rör sig om ett arrangemang som inte sätter käppar i hjulet för den europeiska integrationen, utan som gör det möjligt att ta avgörande steg i riktning mot en europeisk integration.

Samtidigt vill vi vara realistiska. Under våra överläggningar har vi hela tiden försökt tänka på att våra funderingar vore meningslösa om de inte leder fram till förslag som kan tillämpas i praktiken. Det finns naturligtvis inga enkla lösningar på sådana här komplicerade problem, men det är viktigt att formulera ett mål.

Modellen vi förordar tar sin utgångspunkt i två idéer som egentligen är två sidor av samma mynt:

A – De *bilaterala* förbindelserna mellan befolkningarna i EU bör framför allt bedrivas på de språk som talas i respektive land, inte på ett tredje språk.

Detta innebär att för vart och ett av EU:s språk bör det finnas en ganska stor grupp människor i varje EU-land att kommunicera med som alla är både kompetenta och mycket motiverade.

Antalet sådana personer är naturligtvis beroende av språken, men överallt bör det finnas tillräcklig många för att de ska kunna hantera alla aspekter – ekonomiska, politiska, etc. – av det bilaterala utbytet mellan de två länderna.

B – För att sådana grupper ska kunna utbildas bör EU förespråka idén om ett *personligt adoptivspråk*.

Med det begreppet menar vi att alla européer bör uppmuntras att fritt välja ett särskilt språk som skiljer sig från deras modersmål och också skiljer sig från det gängse språket för internationell kommunikation.

Vår tanke är att det *personliga adoptivspråket* inte ska vara ett andra främmande språk, utan på sätt och vis bli ett andra modersmål.

Språket ska läras ut intensivt, ofta talas och skrivs och integreras i läroplanerna vid skolor och universitet för alla EU-medborgare, tillsammans med vars och ens yrkesutbildning.

I samband med inläringen ska man också sätta sig in i förhållandena i det land, eller de länder, där språket talas, och stifta bekantskap med litteraturen, kulturen, samhället och den historia som är förbunden med språket och de människor som talar det.

Med den här arbetsmodellen skulle vi vilja minska rivaliteten mellan engelskan och andra språk, en rivalitet som påverkar engelskan negativt och försvagar de övriga språken.

Genom att göra tydlig åtskillnad mellan ett *språk för internationell kommunikation* och ett *personligt adoptivspråk* skulle européerna stimuleras att fatta två skilda beslut när de väljer språk – det ena beslutet skulle styras av behovet att kommunicera med så många som möjligt, det andra skulle styras av en rad personliga motiv som är kopplade till individens tillvaro, familjeband, yrkesintresse, kulturella preferenser, intellektuell nyfikenhet etc.

Inför båda dessa beslut bör valmöjligheterna vara så stora som möjligt.

När det gäller internationell kommunikation är vi väl medvetna om att de flesta människor idag skulle välja engelska. Men vissa bör kunna välja franska, spanska, portugisiska, mandarin eller andra språk.

När det gäller det *personliga adoptivspråket* skulle valet vara praktiskt taget obegränsat. Givetvis skulle många EU-medborgare välja något av de stora språk som har spelat en viktig roll i kontinentens historia – de språkens tillbakagång kan på så sätt bromsas upp och de skulle gå mot en ny blomstring.

Samtidigt skulle språk som är mindre spridda, även små minoritetsspråk, kunna få en ny storhetstid. Logiken bakom en politik för ett *personligt adoptivspråk* kräver ju att man väljer det språket på samma sätt som man väljer sitt yrke. Om en person behärskar ett relativt sällsynt språk innebär det en ytterligare fördel, som kan jämföras med specialisering inom spetsteknologin. I det långa loppet skulle befolkningen vara uppdelad mellan alla språken – säkerligen med en stor obalans åt det ena eller andra hållet, men likväl i betydande grad.

Modellen är hållbar. En av de viktigaste effekterna av den arbetsmodell vi föreslår är att samtliga EU-språk skulle åtnjuta en privilegierad ställning i de *bilaterala* utbytena mellan samtliga EU-länder, att inget av språken skulle vara dömt att försvinna, och inget skulle reduceras till ställning som lokal dialekt. De människor som talar språket behöver inte vara många, men de skulle aldrig mer behöva känna sig underskattade, utestängda eller omringade av andra språk.

Om man ignorerar ett språk riskerar man att de människor som talar det blir avogt inställda till EU-tanken. Det europeiska samarbetet kommer aldrig att få helhjärtat stöd från medborgarna om

de inte känner att deras specifika kultur, och först och främst deras språk, respekteras och att deras integration i EU bidrar till att språket och kulturen inte alls åsidosätts, utan får möjligheter att utvecklas. Så många kriser, både i och utanför Europa, beror på att ett samhälle eller en befolkning under en period i det förflutna har känt att deras språk har förlöjligats. Vi måste förhindra att sådana känslor får fotfäste i framtiden och äventyrar den europeiska sammanhållningen.

Alla språk har vuxit fram ur en unik historia, alla språk bär på minnen, ett litterärt arv, en särskild kompetens – och de ligger alla till grund för en kulturell identitet. De är inte utbytbara sinsemellan, vi kan inte klara oss utan något av dem, inget språk är ”överflödigt”. Att bevara alla våra nedärvda språk, inklusive latin och gammalgrekiska, och att främja deras spridning, även de minsta minoritetsspråken, är en oundgänglig del av tanken på ett fredens, kulturens och välståndets Europa för alla.

Förväntade effekter

Vår modell är trogen de ideal som utgör grunden för det moderna EU, och därför bör den också få märkbara positiva effekter på medborgarnas livskvalitet, på förbindelserna mellan de europeiska nationerna, kontinentens förbindelser med resten av världen, kulturernas harmoniska samexistens i våra samhällen, EU-

institutionernas verksamhet, och, mer generellt, på den europeiska integrationens vidareutveckling.

1 – För alla EU-medborgare, unga som gamla, kommer en intensiv och fördjupad inläring av ett språk och hela den kultur som det rymmer att bli en källa till stor personlig tillfredsställelse.

I ett samhälle där kommunikation har så stor betydelse och fritiden har fått allt större utrymme kommer möjligheten att utforska ett nytt språkligt och kulturellt universum vara utomordentligt berikande för alla, både i yrkeslivet, på det intellektuella planet och i den privata sfären.

Vidare kommer kunskaperna i ett *personligt adoptivspråk* och kunskaperna om regionen där det talas att leda till en öppnare syn på världen, och stärka känslan av tillhörighet till EU. Inte på bekostnad av den nationella identiteten och den ursprungliga kulturtillhörigheten, utan hand i hand med dessa. I umgänget med personer som talar det personliga adoptivspråket kommer en EU-medborgare helt naturligt att berätta om sitt eget land och sin egen kultur.

Ur karriärsynpunkt tyder allt på att kunskaper i engelska i framtiden blir mer och mer nödvändiga – men också att de inte längre är tillräckliga. Om det i vissa branscher är obligatoriskt att man talar ett visst språk, ger det inte en arbetssökande någon särskild fördel att ta med kunskaper i det språket i sin meritförteckning, eftersom alla

andra sökande också kan det. Så är det redan idag, och i framtiden kommer det att bli ännu vanligare. För att man ska skilja sig från mängden i arbetslivet måste man därför hitta sin egen nisch. I det perspektivet kommer alla att behöva ytterligare ett språk, ett personligt språk, som är mindre vanligt än engelska och samtidigt skiljer sig från det man redan har gemensamt med sin landsmän.

För de européer vars språk har en dominerande ställning i världen, och då tänker vi först och främst på briter och irländare, är det förmodligen ännu viktigare att tillägna sig ett *personligt adoptivspråk* än det är för andra, eftersom de i mycket högre utsträckning än andra kan frestas att stänga in sig i en enspråkig värld. Om man inte redan från tidig barndom gör en intensiv insats för att ge barnen ett extra språk kommer den fördel de engelskspråkiga har idag snabbt att försvinna, och globaliseringen av deras modersmål kommer att få negativa effekter på såväl deras individuella som kollektiva konkurrenskraft. Denna paradoxala utveckling understryks i en undersökning som nyligen gjordes på begäran av British Council.¹

Det kan vara på sin plats att påpeka att det naturligtvis vore önskvärt att vissa européer väljer engelska som *personligt adoptivspråk* – som exempel kan nämnas Joseph Conrad, som hade polska som modersmål, franska som internationellt kommunikationsspråk och som blev en av de främsta engelskspråkiga författarna. Vi anser att det är viktigt att engelskan bevarar och befäster den framstående plats den förtjänar som kulturbärande språk,

¹ English Next, David Graddol, 2006.

så att den inte reduceras till att enbart användas som internationellt kommunikationsspråk. Det är en smickrande ställning, men den är samtidigt hämmande, och kan potentiellt leda till språklig utarmning.

2 – Eftersom betoningen ligger på den *bilateral* karaktären i de språkliga förbindelserna mellan olika länder bör det här förslaget få positiva effekter på förhållandet mellan européerna, både de enskilda medborgarna och folken i stort.

Vårt intryck är att det i hög grad skulle gagna dessa förbindelser om var och en kunde uttrycka sig på ett språk som han eller hon verkligen behärskar perfekt, antingen sitt eget eller samtalspartners språk, i stället för på ett tredje språk som ingen av parterna behärskar helt och hållet, så som ofta är fallet för närvarande. Nyligen genomförda studier tyder till och med på att affärsförhandlingar betydligt oftare resulterar i en överenskommelse när parterna kan uttrycka sig fritt på sitt eget språk.

När vi diskuterar kvaliteten på förbindelserna avser vi både effektiviteten i utbytet, de mer subtila aspekterna på mänskliga relationer och intensiteten och frekvensen i kontakterna mellan folken i den stora europeiska familjen.

EU skapades mot bakgrund av många decenniers konflikter mellan de europeiska länderna, och i synnerhet mellan grannländer. Att lära sig en partners språk – en partner som en gång var en fiende –

har därför stor betydelse, både ur ett symboliskt och praktiskt perspektiv.

För att stärka sammanhållningen i EU räcker det inte med att samtliga länder tillhör samma organisation. Även de bilaterala förbindelserna mellan de enskilda länderna och deras respektive partner måste befästas med starkare band, som bland annat grundar sig på den privilegierade position som länderna inbördes ger varandras språk.

Trots ansträngningarna från vissa stora länder som var med och grundade EU, t.ex. Frankrike och Tyskland, måste man konstatera svikande kunskaper i grannlandets språk till förmån för ett internationellt kommunikationsspråk som anses mer användbart. För att vända denna till synes obevekliga utveckling måste man bryta radikalt med språkundervisningens traditionella tänkesätt och göra en tydlig åtskillnad mellan de två val som ska göras. Det ena språkvalet görs på grundval av språkets globala utbredning, det andra – valet av ett *personligt adoptivspråk*, på grundval av helt andra kriterier, mycket varierande och mycket subjektiva. När valet inte ska göras utifrån en bedömning av nyttovärde och kulturella band blir undervisning i vart och ett av de europeiska språken, antingen det är ett grannlands språk eller språket i ett land som ligger längre bort, mycket mer berättigad.

3 – Fördelarna med den arbetsmodell vi föreslår är lika stora när det gäller förbindelserna mellan EU och resten av världen.

Även om det är sannolikt att de flesta EU-medborgare väljer ett *personligt adoptivspråk* som talas i ett annat EU-land är det också sannolikt att många väljer ett språk från andra världsdelar. Då tänker vi närmast på språken i de stora länder i Asien som har blivit viktiga ekonomiska partner.

De argument som handlar om EU kan delvis upprepas när det gäller hela jorden. Om förbindelserna med olika länder huvudsakligen sköts av personer som har ägnat sig åt intensivstudier av landets språk, dess kultur, samhälle, historia, rättssystem och institutioner är det en positiv utveckling som gagnar EU i alla avseenden. En observant ekonom har sagt att en person som bara talar ett internationellt språk kan köpa vad han vill, överallt i världen. Men om samma människa vill sälja något ligger det i hennes intresse att kunna tala den potentiella köparens språk. Det är kanske inte helt avgörande, men det är säkerligen så att de som har lärt sig sina affärspartners språk har ett tydligt övertag i förhållande till de som inte har gjort det.

EU har intresse av att det finns olika, ganska stora grupper av människor som sammantaget kan tala all världens språk. Den strategi vi föreslår borde främja en sådan utveckling. Vi vill upprepa att valet av *personligt adoptivspråk* skulle vara så stort som möjligt och så fritt som möjligt. Inga språk ska ignoreras, för alla språk vidgar de yrkesmässiga och kulturella horisonterna, inte bara för de enskilda, utan också för hela EU.

4 – Gruppen diskuterade både länge och väl hur man kan undvika att den kulturella mångfalden får negativa effekter på en harmonisk samexistens i samhällena i EU.

Invandringen får allt större betydelse i det politiska, ekonomiska, sociala och intellektuella livet i Europa. Vi kan säga samma sak om den som vi säger om den europeiska mångfalden i allmänhet, nämligen att det på en gång rör sig om en källa till rikedom och en källa till spänningar. En klok invandringspolitik måste ta hänsyn till att det rör sig om en komplex fråga och arbeta för att maximera vinsterna och minimera nackdelarna. Vi tror att den modell vi föreslår för att hantera den språkliga mångfalden kan innebära ett avgörande bidrag till detta dubbla mål.

För invandrare bör det *personliga adoptivspråket* i allmänhet vara det som talas i det land där de har slagit sig ner. Fördjupade kunskaper i värdlandets språk och kultur är ett måste för den som vill integreras i värdlandets samhälle och kunna delta i det ekonomiska, sociala, intellektuella, konstnärliga och politiska livet. De bidrar också till att invandrare blir medborgare i EU i dess helhet, att de deltar i EU-projektet, i det kulturella arvet och kan dela de grundläggande värderingarna.

Samtidigt, och man kan säga i gengäld, är det viktigt att EU-länderna inser vikten av att alla invandrare eller personer med invandrabakgrund, får behålla sitt ursprungliga språk. En ung människa som förlorar sina förfäders språk förlorar också möjligheten

att verkligen kommunicera med sina egna föräldrar, vilket bidrar till social instabilitet. Det kan i förlängningen även skapa våld.

En överdriven hängivenhet för den egna sociala identiteten grundar sig ofta på dåligt samvete i förhållande till ursprungskulturen, och skuld känslorna kommer ibland till uttryck i överdriven religiositet. För att uttrycka det på ett annat sätt: en invandrare eller person med invandrarbakgrund som kan tala sitt ursprungsspråk, kan föra det vidare till sina barn och känner att hans eller hennes kultur respekteras i värdlandet har mindre behov av att stilla sin törst efter en kulturell identitet på andra sätt.

Vi anser att ett viktigt motgift mot fanatism vore att underlätta för invandrare, både européer och icke-européer, att få tillgång till sitt ursprungsspråk och låta dem bevara sin språkliga och kulturella värdighet. Religiös och språklig tillhörighet hör till de allra viktigaste grundstenarna i en identitet. Men de fungerar inte på samma sätt och konkurrerar ibland med varandra. Den religiösa tillhörigheten är exklusiv, i motsats till den språkliga. Vi tror att det vore nyttigt att hålla isär dessa två viktiga identitetsmarkörer och utveckla den språkliga och kulturella tillhörigheten, inte på religionens bekostnad, men på bekostnad av dess användning som identitetsmarkör, och därigenom bidra till att minska de sociala motsättningarna, inte bara i EU utan i resten av världen.

Så när invandrarna uppmuntras att lära sig så mycket som möjligt om värdlandet och dess kultur, vore det rimligt att invandrarnas språk ingår bland de språk som EU-medborgarna

uppmuntras att adoptera. Det är viktigt att stegvis ta sig ur denna enkelriktade situation som innebär att de människor som kommer från länder utanför EU blir bättre och bättre på de europeiska språken, medan bara ett fåtal EU-medborgare gör en ansträngning för att lära sig invandrarspråk. Invandrarna behöver känna att deras språk, deras litteratur och deras kulturer är bekanta och uppskattade i de samhällen där de bor, och vi anser att satsningen på *personliga adoptivspråk* kan bidra till att lösa det problemet.

5 – Under överläggningarna har vi i gruppen inte uttryckligen ägnat oss åt flerspråkighetens effekter på EU-institutionernas arbete. Likväl anser vi att vi genom att i vår föreslagna modell lägga betoningen på *bilateral förbindelser från språk till språk* skapar förutsättningar för att rationalisera hanteringen av den språkliga mångfalden i EU, även i institutionernas dagliga arbete.

I stället för att ställas inför ett nästan olösligt virrvarr bestående av tjugotals språk som sinsemellan kan kombineras på hundratals olika sätt – vilket naturligtvis kan ge upphov till en oändlig mängd invändningar och komplikationer – skulle man arbeta med språkpar. Uppgifterna skulle framför allt skötas av personer med en ingående kunskap om båda de aktuella språken, som därigenom är bäst kvalificerade att knyta tätare band mellan de berörda folken.

Det vore önskvärt att för varje språkpar skapa ett bilateralt och tvåspråkigt organ – ett institut, en stiftelse, en förening, eller helt

enkelt en kommitté – som inrättas på initiativ av de politiska ledarna eller en grupp medborgare med en nära koppling till båda länderna och deras respektive språk och kultur. Detta organ kan ta initiativ för att utveckla de respektive områdenas kunskaper om varandra, göra insatser för att intressera de nationella regionala eller lokala myndigheterna, skolor och universitet, företag, lärarförbund, översättare, författare eller redaktörer, kända personer, aktiva medborgare, etc.

En av de viktigaste uppgifterna för dessa organ vore att se till att ett visst antal personer i varje land fick undervisning i partnerlandets språk, att skol- och universitetskurserna inbegrep långvarig vistelse i det andra landet, att offentliga eller privata institutioner och företag gav stöd till dem som hade valt deras språk genom att ge dem praktikplatser och sedan anställning. Man kan också tänka sig ett oändlig antal samarbetsprojekt mellan vänorter, mellan olika kvarter, till och med mellan byar, och även mellan pedagogiska institutioner, sportföreningar, förlag etc.

Vart och ett av dessa bilaterala organ skulle satsa på att stärka banden mellan dem som talar de två språken som man vill sammanföra – men det säger sig självt att man i varje EU-land också bör ha liknande strukturer för att arbeta i riktning mot alla de andra länderna. Resultatet skulle bli ett nätverk över hela EU som skulle stärka allas känsla av tillhörighet och bekräfta allas identitet.

I det perspektivet skulle det vara EU-institutionernas uppgift att bidra till att bygga bilaterala språkliga förbindelser på områden där

de saknas, och eventuellt också harmonisera dem, att skapa informationscentraler för vart och ett av dessa språkpar, bland annat för att bidra till utbyte av erfarenheter så att man kunde sprida sådana arbetsmetoder som bär frukt och undvika sådana som inte fungerar. I vissa fall, särskilt när det rör sig om förbindelserna mellan två små minoritetsspråk, kan EU-institutionerna bidra till finansieringen av utbildningsprogram, lärarutbildning, skol- och universitetsutbyten, översättning etc. Men vi anser att ett sådant bidrag i allmänhet bör minskas steg för steg allteftersom systemet blir inarbetat och tar fart så att det kan hitta resurser från andra håll.

Effekterna

I denna rapport har vi inte försökt upprätta en lista över alla de åtgärder som behövs för att genomföra våra förslag i praktiken. Vi ansåg att det på här stadiet var viktigare att fastställa ett mål och försöka övertyga EU-medborgarna och de politiska ledarna om dess värde.

Vi ansåg ändå att det var nödvändigt att ägna en stor del av arbetet åt att diskutera de praktiska följderna av våra rekommendationer. Vi ville försäkra oss om att de är ambitiösa och nyskapande, men samtidigt rationella och realistiska, att det vore möjligt att förverkliga dem utan alltför stora problem, utan att det tog

för lång tid och utan alltför stora kostnader – och att de vore till uppenbar fördel för samtliga länder, kulturer och folk, oavsett vilket språk de talar, och vilka förväntningar de än har på EU:s framtid.

Vi gjorde följande iakttagelser:

A – Önskan att alla ska uppmanas att fritt välja sitt personliga adoptivspråk är en princip, och vi 'r medvetna om att den inte omedelbart kan förverkligas i varenda stad, varenda by eller för alla språk. Det gäller för alla principer av den här typen att de är avsedda att fungera som ett mål, och tanken är att man ska gå framåt efter bästa förmåga. Det viktiga är att beslutet om vilka två eller tre utländska språk folk ska få möjlighet att lära sig inte enbart ska fattas uppifrån. Det beslutet bör fattas på gräsrotsnivå, dvs. i skolorna, och även, i allt större utsträckning, av medborgarna själva.

B – En av fördelarna med den modell vi förespråkar är att den kan genomföras utan att man inväntar åtgärder från EU eller alla de nationella beslutsfattarna. Var och en kan själv bestämma sig för att välja ett *personligt adoptivspråk*; varenda land, stad, kommun, företag och skola kan ta initiativ i den här riktningen.

Exempelvis kan en skola besluta att införa ett ”oväntat” språk i sin kursplan, ett speciellt språk som inte hör till de vanliga. Det kan man göra inom ramen för ett utbyte med en skola i det utvalda landet. En sådan insats behöver inte vara omfattande eller uppseendeväckande. En svensk stad kanske skaffar sig en portugisisk

vänort, eller en italiensk stad blir vänort till en polsk stad. De kommunala myndigheterna kan samarbeta för att främja två parallella program där man satsar på det andra landets språk. De klasser som länkas samman på det sättet kan ha utbyten och besöka varandra under längre perioder, år efter år, delta i gemensamma aktiviteter och knyta vänskapsband. Sådana satsningar omfattar kanske bara några tiotal elever varje gång, men om de blir vanliga, om det finns hundratals eller tusentals initiativ av den här typen – mellan länder, regioner, städer, kvarter, institutioner, företag, föreningar etc. – kan de utveckla en väldig dynamik.

C – Vi är emellertid övertygade om att vår modell för den språkliga frågan inte kan få de effekter vi önskar om den inte åtföljs av ett tydligt engagemang från beslutsfattarna i EU.

Eftersom det rör sig om att formulera ett mål, att skapa en samlad strategi som kan länka samman de olika initiativen är det viktigt att det fattas ett beslut i den riktningen på högsta nivå – och allra helst bör det fattas under 2008, det europeiska året för interkulturell dialog.

EU har redan åtagit sig att bygga ett mångfasetterat, harmoniskt kunskapssamhälle som är konkurrenskraftigt och öppet mot världen, och att främja språkkunskaper. Man har exempelvis formulerat en önskan att eleverna i alla EU-ländernas skolor från mycket tidig ålder ska få undervisning i två främmande språk. Vår grupp ansluter sig till denna vision och har velat föreslå en tillämpning

som återspeglar hur komplex språkfrågan är, i hopp om att göra det lättare att uppnå dessa mål, förstärka de positiva effekterna för både individen och kollektivet, och att göra den språkliga mångfalden till ett symboliskt och praktiskt uttryck för EU-samarbete.

D – Undervisning i många främmande språk kan skapa personalproblem och logistiska och ekonomiska problem i länder som inte har någon vana på det området, inte minst när det gäller att utbilda lärare, anpassa skolorna till de nya kraven och lägga upp tidsplaner. Men det är numera lätt att undanröja sådana hinder med hjälp av modern teknik.

Det är alltså fullständigt realistiskt att tänka sig att en och samma lärare via en dator undervisar flera elever som befinner sig på olika platser, och att eleverna ställer frågor direkt på skärmen. Det är tekniskt genomförbart, och man skulle till och med kunna skapa betydligt bättre kontakter mellan personer med ett gemensamt *personligt adoptivspråk* än man kan göra med traditionell språkundervisning.

Detta förutsätter att man enas om schemaläggningen, så att samma lektioner ägnas åt språkinläring i flera länder samtidigt. Under de lektionerna skulle de europeiska eleverna kunna logga in på sin egen kurs i grekiska, nederländska, rumänska eller estniska. Vi är övertygade om att dessa gemensamma lektioner i sig själva skulle skapa en mycket välgörande dynamik, både kunskapsmässigt,

personligt och kollektivt, i synnerhet om de steg för steg kunde sprida sig över hela EU.

Ur vår synpunkt är detta ett talande exempel på hur EU:s beslut på det här området skulle kunna göra det lättare att genomföra den nya planen. Vi tror också att det illustrerar de effekter som en ny språkstrategi skulle kunna få för att befästa EU-tanken hos den europeiska befolkningen.

E – Det fria valet av ett *personligt adoptivspråk* kan säkerligen inte göras en gång för alla. För små barn kommer det i allmänheten att göras av föräldrar och skola, inte av eleven själv, och ibland kommer valet att ifrågasättas någonstans under resans gång. Men de vinster man har gjort under de första åren kommer inte att gå förlorade, och de har ofta banat vägen för inläring av ett annat språk. Det är för övrigt inte nödvändigt att man alltid väljer sitt *personliga adoptivspråk* i barndomen. Valet kan träffas när som helst i livet, även efter pensioneringen. Tiotals miljoner européer kan se fram emot en lång period av fritid som de skulle kunna utnyttja för att verkligen lära känna ett annat språk, ett annat land, ett annat folk och en annan kultur.

Om vårt förslag vinner gehör måste man naturligtvis börja arbeta med detaljerna för ett genomförande inom de närmaste åren. En åtgärd som vore dubbelt pedagogisk eftersom man måste införa idén

om bilaterala språkliga relationer och begreppet *personligt adoptivspråk*, och sedan praktiskt hantera en rad praktiska problem, i synnerhet inom utbildningsväsendet..

Det vore en väldig uppgift för EU, men vi är övertygade om att det är viktigt att sätta igång arbetet snarast möjligt, och att de materiella och moraliska vinsterna gott och väl skulle motivera de ansträngningar som krävs. För att återkomma till den fråga som ställdes till expertgruppen har vi ett tydligt svar: En klok och uppfinningsrik hantering av den språkliga mångfalden kan i praktiken främja den europeiska integrationen, förstärka medborgarkänslan och befästa känslan av tillhörighet i EU. Den kan också i hög grad bidra till en dialog mellan kulturerna och till ett fredligt samförstånd, både i förhållande till resten av världen och i samhällena inom EU. Den skulle till och med kunna ge den europeiska tanken mer luft under vingarna.

Tack

Gruppens tio medlemmar vill framföra sitt varma tack till alla dem som på Europeiska kommissionens vägnar har underlättat och bidragit till arbetet, särskilt Leonard Orban, kommissionär med ansvar för flerspråkighet, Odile Quintin, generaldirektör för utbildning och kultur, Patricia Bugnot, Catulina Soares Guerreiro, Alison Crabb, Vladimir Sucha, Pietro Petrucci, Harald Hartung, Diego Marani och Yves Le Lostecque, liksom alla tolkar och översättare.

Ett särskilt tack till Teresa Condeço, som effektivt och elegant har skött den administrativa ledningen av gruppen.